

**РОЗРОБКА АКМЕТЕКТОНІЧНОЇ МОДЕЛІ МОНІТОРИНГУ  
В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ:  
ТЕОРЕТИЧНИЙ КОНЦЕПТ**

Складні соціально-економічні процеси, що відбуваються в суспільстві та державі, спрямовані на розвиток України, формують у галузі освіти запит на людину нової формації, яка осмислює власну діяльність, відчуває постійну потребу в самоосвіті та самовдосконаленні, має високу зовнішню та внутрішню культуру, систему духовних цінностей, соціально активну тощо. Численні роботи науковців та практиків висвітлюють пряму залежність між особистісно-професійними якостями, рівнем креативності вчителя та успішністю навчально-пізнавальною діяльністю й творчим розвитком його учнів; педагог є детермінантом, головним суб'єктом і чинником інноваційних процесів, без яких неможлива сучасна школа.

Водночас проведене нами пілотажне дослідження під час курсової підготовки на базі ХОІППО показало, що майже половина вчителів та директорів (48,7%) не прагне змін та не ставить *конкретних цілей і завдань* щодо вдосконалення змісту, форм, засобів власної професійної діяльності. Пояснюючи таку позицію, педагоги переважно посилаються на об'єктивні причини й обставини. Вони не аналізують внутрішніх мотивів, установок, не можуть оцінити особисті можливості та потенціал середовища, не усвідомлюють чинники та шляхи власного розвитку, кар'єрного зростання. З іншого боку, діяльність методичних служб школи, методичних кабінетів, зміст та структура курсової підготовки тощо більше спрямована на знаннєвий компонент, ніж на розвиток мотиваційної сфери, включення «внутрішніх механізмів» саморозвитку особистості.

Відтак, перед системою післядипломної педагогічної освіти постає завдання сприяти формуванню та розвитку особистості вчителя, що

усвідомлено вибудовує траєкторію власного життя як сходження до особистісних і професійних вершин.

Науковим засадам організації й удосконалення системи професійної освіти присвячені численні праці українських та зарубіжних учених із проблем філософії неперервної освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Лутай); теорії освітніх систем та їх розвитку (А.Алексюк, В. Безпалько, Б.Гершунський, С. Гончаренко); післядипломної освіти педагогічних працівників (В. Бондар, Е.Еріксон, Д. Корріган, С. Крисюк, В. Маслов, Л.Міллер, Н. Протасова, О.Тонконога, П. Худоминський та ін.); психологічної підготовки педагогів (Г.Балл, С. Максименко, В. Семиченко, Т. Яценко тощо). Проблема людиноцентризму як найвищої цінності цивілізаційного розвитку та освітнього засобу формування фахівця нової формації знайшла своє відображення у працях В. Андрущенка, І. Беха, Г. Дмитренко, І. Зязюна, В. Кременя, В. Огнев'юка та інших українських філософів і педагогів [наприклад, 9]. *Проте центральним залишається питання щодо співвідношення об'єктивних (зовнішніх) та суб'єктивних (внутрішніх) чинників особистісно-професійного розвитку, їх ролі як детермінантів побудови системи неперервної освіти дорослих з урахуванням конкретної соціально-економічної ситуації в країні, регіоні й особистісних запитів і можливостей.*

Актуальність проблеми з позицій парадигми людиноцентричної освіти й обумовили тему нашого дослідження: *«Акметектонічні засади особистісно-професійного розвитку педагогів у системі підвищення кваліфікації».*

Наукове дослідження виконано згідно із загальнонауковою темою Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти «Шляхи модернізації діяльності педагогічних і керівних працівників щодо підвищення якості освіти в загальноосвітніх навчальних закладах»; темою науково-дослідної роботи кафедри педагогіки і психології «Психолого-педагогічні засади оптимізації діяльності педагогів та керівників сучасної школи».

Дослідження включене в наукову тематику Хмельницького відділення Української академії акмеологічних наук із напрямку «Педагогічна акмеологія» («Професійне та особистісне зростання педагога в умовах інноваційної діяльності») у царині теоретичних проблем і розробки методів формування акмеологічної концепції розвитку професіоналізму. (Державний реєстраційний номер Наукового дослідження 0107U005925).

Концепція нашого наукового пошуку містить три взаємопов'язані концепти: методологічний, теоретичний та технологічний. *Методологічний концепт* відображає взаємозв'язок і взаємодію основоположних підходів до вивчення проблеми сприяння особистісно-професійному розвитку в системі післядипломної педагогічної освіти, а саме: людиноцентричного, системного, аксіологічного, андрагогічного та акмесинергетичного [див. 5]. *Теоретичний концепт* висвітлює науковий апарат дослідження, обґрунтування конкретної моделі сприяння особистісно-професійному розвитку педагога на засадах акметектоніки в системі підвищення кваліфікації. *Технологічний концепт* містить опис конкретної акметектонічної моделі моніторингу з відповідним змістовим та інструментальним забезпеченням і технологією її реалізації.

Розробляючи теоретичний концепт, *об'єктом дослідження* ми визначили чинники особистісно-професійного зростання педагогів в умовах регіональної освіти, *предметом* – моніторинг внутрішніх чинників і резервів як діагностико-прогностичного інструментарію й засобу сприяння особистісному зростанню вчителів у системі підвищення кваліфікації. Відповідно, *метою наукової розвідки* є дослідження акметектонічних факторів особистісно-професійного розвитку педагога як внутрішніх причин і детермінантів руху до професійного «акме»; розробка та апробація авторської моделі моніторингу особистісно-професійного поступу вчителя в процесі фахової діяльності.

Теоретичною основою розробки моделі моніторингу є праці в галузі акмеології (Б. Анан'єв, О. Бодальов, Ю. Гагін, Г. Данилова, А. Деркач, Н. Кузнєцова, Н. Кузьміна, Ю. Кулюткін, М. Максимова, А. Маслоу, М. Рибников, З. Сівєрс, С. Пожарський, та ін.), в яких представлені уявлення

про професійні відносини особистості як складну багаторівневу систему факторів. Зокрема, введено поняття про екстеріорний, інтеріорний та інтроіорний рівні життєдіяльності [3; 7].

*Екстеріорний* рівень життєдіяльності – це простір професійної діяльності на рівні суспільства, де людині надаються визначені ролі, позиції, функції, статуси в основному у зв'язку з вертикальною професійно-посадовою градацією. Цей рівень життєдіяльності створюється суспільством; у залежності від ступеня його стабільності чи нестабільності, науково-технічної та соціокультурної відсталості чи модернізації.

*Інтеріорний* рівень життєзабезпечення – це той простір неформальних відносин і зв'язків людини (приналежність до різних соціокультурних груп, субкультурам: політичним, відпочинковим, спортивним, етнокультурним, релігійним, та іншим формам горизонтальної соціальної мобільності). На сьогоднішній день джерелом динаміки в суспільстві служить інтеріорний рівень – рівень „Ми”. Він має суттєву перевагу над суспільним чи особистісним.

*Інтроіорний* рівень життєдіяльності – рівень „Я”, тобто рівень внутрішнього й духовного світу особистості, її індивідуальної культури, а також простір найближчого оточення особи (родичі, сім'я, діти, друзі, кохані). Цей рівень породжує основні вектори та способи розвитку особистості у всіх сферах життєдіяльності. Як зазначає А.Фурман, основний напрям розвитку особистості визначає саме *механізм внутрішнього самотворення*, повноцінність якого спричинює *розвивальна самоактивність* [12]. В. Семиченко зауважує, що усвідомлення суб'єктом професійної діяльності своїх можливостей у ситуації вибору й моральної відповідальності передбачає його орієнтацію на подальше вдосконалення [10]. А. Гусєва, А. Деркач започаткували особливу прикладну галузь акмеології – акметектоніку.

*Акметектоніка* (грецьк. акме – «вершина, розквіт, зрілість», «tektonike – будівельне мистецтво, майстерність») визначається як окрема прикладна галузь акмеології: комплексна акмеологічна система оцінювання, корекції,

моделювання та розвитку професіонального образу акме, що розглядає *виключно внутрішні причини й детермінанти професійного вдосконалення*. В акметектоніці еталон суб'єкта професійної діяльності (образ акме) представлений як сукупність найвищих якісних показників ціннісно-світоглядного, інтелектуального, емоційно-чуттєвого, волевого, комунікативного розвитку та здорового способу життя. Кожний розділ акметектоніки включає: 1) одиниці аналізу, розвитку й реалізації; 2) експертно-діагностичні методи збору, аналізу й інтерпретації інформації, отриманої про об'єкт; 3) модель реальних професійних якостей; 4) модель реальних професійних здібностей; 5) модель реальних умінь і навичок; 6) техніки впливу й самовпливу в процесі навчання й розвитку; 7) техніки корекції й самокорекції наявного стану; 8) техніки конструювання й розвитку професійного акме [1; 4].

Усе вищевикладене обумовило розробку «акметектонічної» моделі моніторингу самовдосконалення вчителя саме на інтріорному рівні. За методологічного підходу моніторинг необхідно розглядати як універсальний тип мислєдіяльності, абстрагований від предметного змісту й наукової спеціалізації ( Г. Єльнікова, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, В. Рєпкін, Н. Рєпкіна, Е. Заїка та ін. ). Призначення моніторингу – оперативне включення результатів діагностування в поточну управлінську діяльність із метою корекції й проектування розвитку особистості або функціонування системи [6; 11]. Нами пропонується визначення педагогічного моніторингу як системного спостереження (стандартизована систему кваліметричних методик і процедур), аналізу, оцінки та прогнозування педагогічного процесу або окремих його складових (об'єктів, суб'єктів) з певною метою.

*В основу побудови акметектонічної моделі нами покладені ідеї професійно-особистісного розвитку педагога в єдності осмислення Минулого, усвідомлення Теперішнього та прогнозування Майбутнього.* Аналіз власного Минулого дозволяє дати відповіді на питання: які внутрішні та зовнішні чинники сприяли вибору педагогічної професії; визначити «точки біфуркації»: поворотні моменти життя, причини, які обумовили саме такий вибір (свідомий

чи несвідомий) із можливих сценаріїв розгортання подій. Осмислення Теперішнього полягає в самооцінці правильності професійного вибору, реальних досягнень, умов, ступеня реалізації власного потенціалу, задоволення від праці, оточення, сімейного життя тощо. Прогнозування Майбутнього – це вибудова траєкторії власного вдосконалення, кар'єрного поступу на найближчий час та на перспективу.

Проектування моделі моніторингу, адекватної нашій концепції, потребувала визначення об'єкту (слухачі курсів), суб'єктів (самі вчителі, а також викладачі курсів, учні, батьки, адміністрація школи, методисти), підбору відповідних методів діагностування, критеріїв оцінювання.

Виходячи з наявної ситуації (тимчасовий характер перебування педагогів на курсах та можливості міжкурсового періоду) ми зупинились на біографічному та методах акмеограм й акмеографічного опису. Саме вони надають можливість здійснювати рефлексію, самооцінку та прогнозування, що має сприяти побудові конкретної індивідуальної програми самовдосконалення [2; 8; 13].

Вибір *біографічного методу* був обумовлений тим, що біографія висвітлює фактори та умови, у яких формувалася особистість, поворотні моменти («точки біфуркації») життя. Він дозволив скласти перелік об'єктивних та суб'єктивних чинників вибору педагогічної професії та особистісно-професійного зростання. *Метод акмеограм* розглядається як опис системи уніфікованих акмеологічних вимог, умов і факторів, які сприяють розвитку професіоналізму конкретних суб'єктів праці. *Акмеографічний опис* поєднує кількісні та якісні характеристики, оцінювання та самооцінювання. Акмеографічні описи можуть мати різну форму, проте при необхідності їх можна привести до єдиної форми. Результати апробації цих методів представлено в таблиці.

## Порівняльний аналіз методів акметектоніки

<i>Аспекти</i>	<i>Біографічний метод</i>	<i>Метод акмеограм</i>	<i>Акмеографічний опис</i>
<b>1. Особливості методу</b>	включає в себе соціально-демографічні характеристики особистості, які характеризують її глибинну сутність; виокреслює основні віхи життєвого шляху; визначає поворотні моменти життя («точки біфуркації») тощо	опис системи акмеологічних вимог, умов і факторів, які сприяють розвитку професіоналізму; це індивідуальний зріз резервів суб'єкту, перспектив, оцінки його потенційних можливостей	має наступні елементи: підвищення професійної компетенції; розвиток особистісно-ділових якостей і професійно важливих рис; сформованість професійних навичок та вмій; оволодіння новими педагогічними технологіями; потреби в самореалізації й розширенні кругозору; розкриття творчого потенціалу особистості
<b>2. Переваги</b>	надає можливість судити про фактори та умови, у яких формувалася особистість; дозволило скласти перелік об'єктивних та суб'єктивних чинників вибору педагогічної професії та особистісно-професійного зростання для моніторингового дослідження.	акмеограма уніфікована: здійснюється за єдиною типовою методичною схемою.	поєднує кількісні та якісні характеристики; оцінювання та само оцінювання; може мати різну форму, залежно від мети та завдань дослідження
<b>3. Недоліки</b>	трудомісткість для дослідження; суб'єктивний характер викладу	заповнення акмеограми вимагає високої кваліфікації й об'єктивного експертного оцінювання	потребує ретельної деталізації кожного елемента

Отже, апробація вищеописаних методів на слухачах (вибірка – 50 респондентів) спричинила необхідність їх модифікації та адаптації з наступним проектуванням власної моделі акметектонічного моніторингу, покладеного в основу «Акмеологічного портфоліо педагога». Технологічний концепт, тобто опис моделі буде представлено в наступній публікації.

Насамкінець хочемо зробити наголос на таке:

1. Метою та критерієм будь-якої «людиноцентричної» системи освіти на засадах акмеології є соціально і професійно успішна особистість.

2. Аналіз існуючої системи підвищення кваліфікації вчителів виявив потребу та можливості включення саме інтроіорних резервів та механізмів прогресивного поступу особистості педагога.

3. Теоретичний концепт дослідження дозволив обґрунтувати наукові засади моделі акметектонічного моніторингу як єдності осмислення Минулого, усвідомлення Теперішнього та прогнозування Майбутнього, визначити її засобом діагностики, прогнозування та проектування особистісно професійного зростання вчителя.

4. Технологічно розроблена та втілена в курсову підготовку авторська модель моніторингу сприятиме переорієнтації системи підвищення кваліфікації на самовдосконалення, самореалізацію вчителя в професійній діяльності, що, безумовно, позитивно вплине на розвиток особистості учня та якість шкільної освіти.

### **Література:**

1. Акмеология [Текст] : Учебное пособие / А. Деркач, В. Зазыкин. – СПб.: Питер, 2003. – 256 с.

2. Волков Ю. Г., Добреньков В.И., Кадария Ф.Д., Савченко И.П., Шаповалов В.А. Социология молодежи: Учебное пособие / под ред. проф. Ю.Г.Волкова. – Ростов-н /Д.: Феникс, 2001. Данилова Г. С. Акмеология і професіоналізм в умовах глобалізації //Акмеология – наука ХХІ століття: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції / Ред. колегія: З.Ф.Сіверс, Е.В.Белкіна, Г. С. Данилова. – К.: КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2005. – С. 81 – 94.

3. Данилова Г. Теоретичний аналіз професіоналізму суб'єкта діяльності в контексті акмеології [Текст] / Г. Данилова // Освіта і управління : Науково-практичний журнал. – 2008. – Том 11, N 1. – С. 35–45.

4. Деркач А. А. Акмеология: личностное и профессиональное развитие человека [Кн.2 / А. А. Деркач. – М.: РАГС, 2000. – 536 с.



5. Зазуліна Л.В. Акметектонічні засади особистісно-професійного розвитку педагогів у системі підвищення кваліфікації: методологічний концепт / Л.В. Зазуліна / Сьомі педагогічні читання пам'яті М.М. Дарманського : Професійна компетентність педагогів в умовах реформування сучасної освіти : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 29 берез. 2012. р.) / Хмельницька обласна державна адміністрація, Хмельницька обласна рада, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія. – Хмельницький : ХГПА, 2012. – 256 с. – (С. 201 – 203).

6. Киричук О. В. Психолого-педагогічне проектування навчально-виховного процесу / О. В. Киричук, О. М. Коберник // Педагогіка і психологія. – 1996. – №4. – С. 4–9.

7. Князева Е. Н. Основания синергетики. Человек, конструирующий себя и свое будущее /Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов\_ – М : Ком книга, 2010. – 232 с.

8. Кравченко А.И. Социология: Учеб. пособие для студ. высш. пед. Учеб. заведений. – М. Издательский центр «Академия», 2002.

9. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В.Г. Кремень. – 2-е вид. – К. : «Знання України», 2011. – 520 с.

10. Семиченко В. А. Психологія особистості / В. А. Семиченко. – К. : Ешке, 2001. – 206 с.

11. Репкин В.В., Репкина Г.В., Заика Е.В. О системе психолого-педагогического мониторинга в построении учебной деятельности / В.В. Репкин, Г.В.Репкина, Е. В. Заика // Вопросы психологии. – 1995. – N1. – С. 13–24.

12. Фурман А.В. Архітектоніка творення особистості за модульно-розвивальної системи навчання / А.В. Фурман //Психологія і суспільство – 2000 – № 1. – С. 26 – 43.

13. Черниш Н. Соціологія. Курс лекцій / Н. Черниш – Львів: Кальварія, 2003.